

**ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН**

**PROSPECTS FOR IMPROVING THE LEGAL REGULATION
OF CUSTOMS RISK MANAGEMENT IN UKRAINE THROUGH THE PRISM
OF THE EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES**

Галич К.В., студентка I курсу магістратури
господарсько-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Гуськов А.О., студент I курсу магістратури
господарсько-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У науковій статті комплексно розглянуто та досліджено теоретико-методичні положення щодо управління митними ризиками як в Україні, так і в країнах Європи, перспектив їх правового регулювання та інструментів їх досягнення. Наголошено на дослідженні вітчизняного стану управління митними ризиками та перспективах його вдосконалення кризь призму аналізу аналогічної системи в європейських країнах. У статті автори розглянули основоположні правові засади управління митними ризиками згідно міжнародно-правових актів, які регулюють порядок спрощення митних процедур, удосконалення митного контролю та покращення ефективного співробітництва між країнами-членами з питань обміну інформацією та дотриманням митних правил. Велику увагу було зосереджено на впливі міжнародно-правових актів на процес управління митними ризиками та на систему управління ризиками загалом у країнах Європи і, відповідно, можливості використання цього досвіду у вітчизняній системі. Авторами здійснено аналіз та порівняння основних засад чинних нормативно-правових актів щодо правового регулювання управління митними ризиками ЄС та України. Розглянуто застосування автоматизованої системи з управління митними ризиками, як на вітчизняному рівні, так і на європейському: правове регулювання вказаними системами, їх завдання та IT-забезпечення. Акцентовано на питанні переваг європейської автоматизованої системи, яка спрямована на об'єднання інформації країн-членів із метою покращення та спрощення процесу аналізу та оцінки ризиків за допомогою зведеної системи. Розглянуто застосування Системного підходу як методологічного контролю, що покращує економічні зв'язки з бізнесом через співпрацю з уповноваженим економічним оператором. Висвітлені перспективи вдосконалення правового управління митними ризиками в Україні кризь призму європейських країн. Авторами роблять висновки щодо основних недоліків вітчизняної системи управління митними ризиками, які потребують удосконалення та адаптації до стандартів ЄС, та пропонують шляхи усунення означених недоліків, спираючись на досвід країн Європи.

Ключові слова: митні ризики, система управління ризиками, АСУР, митний контроль, міжнародна інформаційна система.

The scientific article comprehensively considers and studies the theoretical and methodological provisions for the customs risks management in Ukraine and in European countries, the prospects of their legal regulation and tools for achieving them. Emphasis is placed on the study of the national state of customs risk management and prospects for its improvement through the analysis of a similar system in European countries. In the article, the authors considered the basic legal principles for customs risk management in accordance with international legal acts governing the simplification of customs procedures, improving customs control and improving effective cooperation between member states on information exchange and compliance with customs rules. Much attention was paid to the impact of international legal acts on the process of customs risk management and the risk management system in general in European countries and, accordingly, the possibility of using this experience in the national system. The authors analyze and compare the basic principles of current regulations on the legal regulation of customs risk management in the EU and Ukraine. The article also contains information about application of the automated risk management system at the national level and in Europe: legal regulation of these systems, their tasks and IT support. Emphasis is placed on the benefits of a European automated system, which aims to integrate information from member countries to improve and simplify the process of risk analysis and assessment through a consolidated system. The application of the System Approach as a methodological control that improves economic relations with business through cooperation with an authorized economic operator is considered. This article highlights the prospects for improving the legal management of customs risks in Ukraine through the prism of European countries. The authors draw conclusions about the main shortcomings of the national customs risk management system, which need to be improved and adapted to EU standards, and suggest ways to eliminate the shortcomings based on the experience of European countries.

Key words: customs risks, risk management system, ARMS, customs control, international information system.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення міжнародних зв'язків, глобалізації, інтеграції, активного розвитку міжнародної торгівлі надзвичайно важливого значення для кожної країни набуває питання забезпечення належного митного контролю. Управління митними ризиками є одним із найважливіших елементів ефективності здійснення митного контролю. Своєю чергою належне правове регулювання управління митними ризиками гарантує дотримання принципу законності, що є особливо необхідним у відносинах, де взаємодіють публічна та приватна сторони. Враховуючи динамічну природу світових економічних процесів, управління митними ризиками потребує постійного правового, методологічного, матеріально-технічного та інформаційного вдосконалення. Окрім цього, бажано, щоб вихідні засади управління ризиками були узгоджені на міжнародному рівні, бо це сприятиме однаковому підходу як до розуміння самих ризиків, так і до встановлення

найбільш ефективних способів управління ними. У процесі вдосконалення національного підходу до управління митними ризиками доцільно проаналізувати підходи, які були розроблені та впроваджені найбільш розвиненими країнами світу та вже продемонстрували свою результативність. Таким чином, Україні як країні, що перебуває на шляху вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС), доречно слідувати тенденціям вдосконалення управління митними ризиками, які склалися в європейських країнах.

Метою статті є визначення перспектив удосконалення правового регулювання управління митними ризиками шляхом дослідження актуального стану правового регулювання управління митними ризиками в Україні, визначення основних національних та міжнародних нормативно-правових актів, які забезпечують правове регулювання системи управління ризиками (далі – СУР), аналізу стану управління ризиками в країнах Європи

та визначення тих її елементів, які може запровадити Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань визначення, аналізу та оцінки митних ризиків, управління митними ризиками, шляхів його вдосконалення та нормативно-правового закріплення, аналізу міжнародного досвіду управління ризиками у своїх працях здійснювали такі науковці, як І. Бережнюк, А. Войцешук, О. Гребельник, Г. Кулик, Б. Мороз, О. Неліпович, І. Несторишен, П. Пашко, С. Терещенко, В. Туржанський, О. Фрадинський та інші.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання управління митними ризиками в Україні здійснюється шляхом нормативного закріплення самого поняття ризиків, управління ризиками, його мети, процедури виявлення, аналізу та оцінки ризиків, застосування Автоматизованої системи управління ризиками (далі – АСУР), діяльність митних органів з оцінки та управління ризиками. Основними нормативно-правовими актами, що закріплюють ці положення, є:

1) Митний кодекс України [1]. Глава 52 Розділу XI містить загальні положення щодо системи управління ризиками: цілі застосування системи управління ризиками, аналіз ризику та його об'єкти, діяльність митних органів з оцінки та управління ризиками;

2) Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю [2]. Метою цього нормативно-правового акта є закріплення порядку реалізації здійснення заходів з управління ризиками для забезпечення вибіркової митного контролю шляхом застосування СУР, поліпшення ефективності роботи державних митних органів під час митного контролю та/або митного оформлення за рахунок застосування методів управління ризиками, в тому числі аналізу ризиків із використанням інформаційних технологій [2]. Таким чином, Порядок детально регламентує питання профілів ризику, індикаторів ризику, методичних рекомендацій щодо роботи посадових осіб митниць з аналізу, виявлення та оцінки ризиків, випадкового відбору, реалізації заходів управління ризиками та застосування АСУР;

3) Стратегія розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року [3] та, відповідно, План заходів із реалізації даної Стратегії. Вказаним нормативно-правовим актом визначені шляхи розвитку та вдосконалення чинної в Україні СУР та наведені конкретні заходи, які сприятимуть досягненню цілей Стратегії. Зокрема, Стратегією передбачений комплекс перетворень у кадровій, структурній, інформаційній, технологічній, процедурній сферах. Важливо зазначити, що цей документ прямо зазначає, що вектор розвитку управління ризиками в Україні буде напряму залежати від міжнародної практики, міжнародних угод та законодавства ЄС, підтверджуючи таким чином необхідність врахування досвіду європейських держав;

4) Угода про асоціацію між Україною та ЄС [4]. Цим документом Україна взяла на себе зобов'язання з удосконалення митного контролю, зокрема, СУР та узгодження її зі стандартами, визначеними ЄС. Таким чином, з огляду на положення вищенаведених нормативно-правових актів, управління ризиками в Україні являє собою роботу митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів [1]. Управління ризиками в Україні можна представити як систему з трьох рівнів: 1) стратегічний – визначення пріоритетних напрямів реалізації заходів з управління ризиками; 2) тактичний – розробка заходів з управління ризиками за допомогою таких інструментів, як індикатори ризику, профілі ризику, орієнтування, випадковий відбір та ін.; 3) оперативний – засто-

сування зазначених інструментів у конкретних випадках переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон, застосування СУР [5, с. 270].

Питання визначення необхідного переліку митних формальностей у процесі здійснення митного контролю здебільшого вирішується автоматизованим шляхом за допомогою АСУР. Основне завдання АСУР полягає в тому, щоб на підставі всіх чинних профілів ризику здійснити оцінку ризику митної декларації, яка прийнята до митного оформлення та видати повідомлення із вказівками необхідних заходів, що слід зробити для перевірки законності зовнішньоекономічної операції посадовій особі, яка здійснює митне оформлення та митний контроль. АСУР дає змогу автоматизувати оцінку ризику за кожною митною декларацією [6, с. 130].

Нині для забезпечення ефективного управління митними ризиками у структурі державних митних і податкових органів функціонують профільні структурні відділи: у складі Державної митної служби України – Департамент профілювання митними ризиками, у складі Державної податкової служби України – Департамент управління ризиками.

Вітчизняна СУР створювалася та розвивається з урахуванням міжнародних стандартів та міжнародного досвіду. Україна, як і багато інших країн світу, керувалась основоположними засадами управління митними ризиками, визначеними в:

1) Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) [7]. Цей документ визначив засоби вдосконалення митного контролю та спрощення митних процедур. Зокрема, Київська конвенція визначає, що в процесі застосування митного контролю використовується СУР для досягнення мінімуму, необхідного для забезпечення дотримання митного законодавства [7];

2) Угоді про спрощення процедур торгівлі СОТ [8]. Ця Угода спрямована на визначення заходів, необхідних для ефективного співробітництва між країнами-членами з питань спрощення торгівлі і дотримання митних правил. Зазначено, що кожен член СОТ розробляє і застосовує СУР таким чином, щоб уникати самовільної чи невіправданої дискримінації або прихованих обмежень для міжнародної торгівлі. СУР базується на оцінці ризиків за допомогою відповідних критеріїв вибіркової [8];

3) Рамкових стандартах забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі Всесвітньої митної організації [9]. Цей документ містить основоположні вимоги щодо створення та функціонування СУР. Так, відповідно до Рамкових стандартів митна адміністрація має створити СУР із метою виявлення потенційно небезпечних вантажів та автоматизувати таку систему. Така система має включати механізм валідації оцінок загроз і рішення із відстеження вантажів, а також визначення найбільш ефективних методів роботи [9].

Найбільш цікавим з огляду на досліджувану тему, на нашу думку, є аналіз правового регулювання управління ризиками в ЄС. Зокрема, керівним актом, на якому базується СУР в ЄС є Митний кодекс ЄС [10]. Відповідно до ст. 46 Митного кодексу ЄС митний контроль, окрім вибіркового перевірок, має ґрунтуватись передусім на аналізі ризиків із використанням засобів електронного опрацювання даних задля виявлення та оцінювання ризиків і розроблення необхідних заходів протидії на основі критеріїв, розроблених на національному рівні, на рівні Союзу та у відповідних випадках на міжнародному рівні. Митний контроль має здійснюватися в межах спільної СУР, що ґрунтується на обміні інформацією про ризики та результатах аналізу ризиків між митними управліннями і встановлює спільні критерії та стандарти ризиків, контрольні заходи і пріоритетні сфери контролю. Управління ризиками включає такі види діяльності, як збір даних та інформації, аналіз та оцінка ризиків, установлення

приписів та вжиття заходів, а також регулярний контроль та перевірка цього процесу і його наслідків на основі міжнародних та національних джерел і стратегій, а також джерел і стратегій Союзу. Митні органи мають здійснювати обмін інформацією про ризики та результатами аналізу ризиків [10]. Окремі положення щодо управління ризиками також містяться в статті 6 (засоби для обміну та зберігання інформації та загальних вимог до даних), статті 12 (обмін інформацією та захист даних), статті 16 (електронні системи), статтях 47–50 (митний контроль) та розділах IV, V, VI та VIII Кодексу.

Для реалізації положень Митного кодексу ЄС була впроваджена спільна СУР (Customs Risk Management Framework (CRMF)). Ця система являє собою політичний та правовий інструмент ЄС для встановлення відповідного рівня митного контролю в ЄС. CRMF створена для забезпечення єдиного підходу, завдяки якому пріоритети ефективно визначаються, а ресурси ефективно розподіляються з метою підтримання належного балансу між митним контролем та сприянням законній торгівлі. Основними функціональними елементами CRMF є визначення загальних критеріїв ризику, використання загальної системи управління митними ризиками, заходи реагування на митну кризу, визначення пріоритетних областей контролю [11, с. 19].

Однак підходи до управління митними ризиками в ЄС також поступово змінювалися. Сучасна СУР в європейських країнах сформувалась як результат переходу від деталізованого контролю всіх поставок товарів до інтегрально-оперативного контролю та моніторингу, що здійснювався на принципі вибірковості, але з урахуванням забезпечення належного рівня безпеки [12, с. 78].

З метою вдосконалення управління митними ризиками та досягнення якісного, дієвого, результативного підходу до управління ризиками у 2014 р. Європейською Комісією була розроблена Стратегія ЄС та План дій з управління митними ризиками: Протидія ризикам, посилення безпеки ланцюга поставок та спрощення торгівлі (далі – Стратегія) [13].

Стратегія визначає сім ключових цілей вдосконалення управління ризиками:

1) покращення якості даних та механізмів їх подання. Передбачається вдосконалення правових, процедурних та інформаційних систем із метою забезпечення митниць якісною і своєчасною інформацією про товари, що ввозяться і вивозяться з ЄС. Коригування (наприклад, в ІТ-системах, що обробляють зведені декларації про ввезення) мають здійснюватися таким чином, щоб не створювати надмірних витрат для підприємств або державних органів;

2) забезпечення доступності даних про ланцюги поставок та обмін інформацією, що стосується ризику, між митними органами. Створення з метою ефективного аналізу та зниження митними органами ризиків механізмів для поліпшення доступності даних і обміну інформацією про ризики між митними органами протягом усього процесу контролю. Розробка та впровадження новітніх ІТ-систем для модернізації та гармонізації процесів імпорту, експорту та транзиту;

3) впровадження заходів контролю та зменшення ризиків, де це потрібно. Вдосконалення підходів до визначення співвідношень між ризиком та заходом контролю, з урахуванням того, що різні види ризику вимагають різних заходів у відповідь. Заради уникнення дублювання елементів управління та максимально ефективного використання ресурсів контроль має здійснюватися в потрібному місці і в потрібний час у ланцюжку поставок. За своєю суттю, за допомогою взаємодії з правоохоронними органами та бізнесом відбуватиметься визначення конкретних сфер та регіонів, які є пріоритетними для митного контролю;

4) посилення потенціалу. Виявлення та усунення розбіжностей між державами-членами, з метою гарантування того, що всі митні органи впроваджують управління ризи-

ками відповідно до високих стандартів в ЄС. Надання на рівні ЄС підтримки для усунення недоліків, включаючи додаткові можливості на рівні ЄС та держав-членів, де це необхідно, і розширення в цьому контексті співпраці між національними митними органами;

5) сприяння міжвідомчому співробітництву та обміну інформацією між митними та іншими органами влади на рівні держав-членів та ЄС. Для забезпечення тісної співпраці митниці з іншими правоохоронними органами необхідність створення єдиних критеріїв ризику і покращення обміну інформацією, що дадуть змогу різним органам управління ризиками в ланцюжку поставок підтримувати і доповнювати роботу один одного;

6) посилення співпраці із суб'єктами господарювання. Розвиток партнерства між митницями та надійними суб'єктами господарювання, в тому числі, шляхом просування програми уповноваженого економічного оператора ЄС (УЕО);

7) використання потенціалу міжнародного митного співробітництва. Підтримання активного статусу ЄС у сфері надання допомоги у встановленні глобальних стандартів на міжнародних форумах, діяльність із впровадження і просування цих загальних норм серед міжнародних торгових партнерів [14].

За результатами реалізації цієї стратегії вже було оприлюднено три звіти Європейської Комісії перед Радою ЄС та Європейським Парламентом. Деякі заходи, передбачені стратегією, все ще знаходяться на етапі впровадження, однак країни-члени ЄС вже здійснили низку якісних змін у СУР. Модернізацію національних ІТ-систем управління ризиками, в тому числі щодо обробки повідомлень про імпорт та експорт в електронному вигляді здійснили Бельгія, Франція, Угорщина, Литва, Латвія, Словаччина, Румунія. Вдосконалення джерел обробки даних здійснили Бельгія (включення додаткових даних про ланцюги поставок із різних видів транспорту в управління ризиками), Болгарія (забезпечення взаємного доступу до відповідних баз даних митниць та органів влади). Поглиблення співпраці та координації між державними та міждержавними відомствами, зокрема співпраця з поліцією та іншими органами влади, що займаються управлінням кордонами, впровадження електронного каналу для обміну дозвільними документами здійснили Австрія, Данія, Іспанія, Фінляндія, Ірландія, Хорватія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словенія та Словаччина. У сфері використання людських ресурсів, зокрема за рахунок реорганізації відомств, навчання персоналу, модернізації підходу до розподілу завдань, перетворення здійснили Австрія, Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Німеччина, Угорщина, Франція, Хорватія, Латвія, Словаччина, Словенія. Реорганізація та створення нових підрозділів, вдосконалення внутрішньої координації та співпраці в митних органах для забезпечення оцінки загроз та ризиків були впроваджені в Данії (спеціальний підрозділ аналізу та цілодобова служба оцінки ризиків), Іспанії (робочі групи в районах, де були виявлені загрози або ризики), Фінляндії, Хорватії, Італії та Литві (призначено митників, які пройшли спеціальну підготовку для моніторингу Інтернету) [11].

В аспекті впровадження новітніх ІТ-систем європейські країни мають успішний досвід використання подібних автоматизованих систем, на національному рівні (RJKS у Литві, ATLAS у Німеччині, Risico в Нідерландах, INGRID у Франції, AIDA в Італії). Відповідно до Стратегії, крім сучасних національних АСУР поступово впроваджуються новітні автоматизовані системи, що діють єдино на всій території ЄС, зокрема:

– The new Import Control System (ICS2) – Нова система контролю імпорту. Система має на меті інформувати митні органи про надходження товарів задовго до їх фактичного відвантаження, що дасть змогу виявити можливі митні ризики на ранньому етапі;

– Surveillance 3 (SURV3) – система «Нагляд 3». Збирає інформацію, надану в митних деклараціях, та зберігає її в базі даних і, таким чином, сприяє формуванню бази даних для подальшого аналізу та оцінки ризиків;

– The EU Single Window Environment for Customs – Єдине вікно ЄС для митниць. Ця система сприяє автоматизованій перевірці супровідних документів, що додаються до митної декларації під час митного оформлення. «Єдине вікно» пов'язує національні митні системи та рішення електронного ліцензування ЄС, а також є інструментом для підтримки координації контролю між митницею та компетентними органами-партнерами на кордоні [15].

Таким чином, ЄС приділяє велику увагу об'єднанню в єдину систему інформації країн-членів ЄС щодо управління ризиками з метою покращення взаємодії країн всередині ЄС та спрощення процесу аналізу та оцінки ризиків за допомогою зведеної інформації.

Суттєва увага європейських країн приділена покращенню зв'язків із бізнесом через співпрацю з уповноваженими економічними операторами. Головною метою такої співпраці є реалізація принципу вибірковості шляхом прийняття таких суб'єктів як найменш ризикових і, як наслідок, спрощення митних процедур для законослухняного бізнесу. У цьому контексті цікавим є запровадження Системного підходу (The Systems-Based Approach (SBA)). Цей підхід являє собою таку методологію контролю, в якій роль митниці в нагляді за окремими операціями та деклараціями уповноваженого економічного оператора певною мірою або навіть повністю передається економічному оператору. Однак для цього уповноважені економічні оператори мають пройти попередній аудит та отримати дозвіл для підтвердження своєї надійності [11].

З огляду на викладене, на нашу думку, нині характерними ознаками європейської СУР з урахуванням напрямів її подальшого вдосконалення є: належна правова регламентація управління митними ризиками, яка оперативно реагує на політичні та економічні зміни; єдина система обігу інформації, яка дає змогу оперативно та ефективно здійснювати аналіз та оцінку митних ризиків митними адміністраціями кожної країни-члена ЄС; систематичний перегляд пріоритетних сфер митного контролю; поглиблена взаємодія митних органів різних країн; співпраця національних митних, правоохоронних та інших органів, забезпечення обміну необхідною інформацією між

ними; сприяння реалізації принципу вибірковості через співпрацю з бізнесом через уповноважених економічними операторів; існування спеціалізованих відомств та робочих груп, що систематично здійснюють адміністрування та оцінку ефективності функціонування СУР; належне ІТ забезпечення автоматизації СУР.

Висновки. Отже, проаналізувавши актуальні тенденції управління митними ризиками в країнах-членах ЄС, можна зробити висновок, що на шляху вдосконалення вітчизняної СУР можуть стати такі перешкоди, як недостатня ІТ-інфраструктура, фінансові обмеження, відсутність людських ресурсів та обмеження доступності даних. Однак, незважаючи на це, Україні як країні, що знаходиться на шляху євроінтеграції, необхідно здійснити якісні перетворення СУР, наблизивши її до моделі, що діє в європейських країнах. Зокрема, для вдосконалення правового регулювання управління ризиками в Україні, на нашу думку, перш за все треба здійснити структурні перетворення в системі уповноважених державних органів шляхом реорганізації сучасних відомств або створення нових відомств чи робочих груп, які б аналізували фактичний стан функціонування СУР та відповідність йому нормативно-правового регулювання, з метою оперативного реагування на зміни в економічному середовищі. Також у перспективі необхідно впровадити та нормативно врегулювати систему оперативної взаємодії та обміну інформацією між державними органами, що мають відношення до інформації, опрацювання якої може сприяти оптимізації аналізу та оцінки митних ризиків. Необхідно вдосконалити систему стимулювання законослухняного бізнесу шляхом співпраці з економічними операторами. Хоча Митним кодексом України і передбачено існування автоматизованих економічних операторів, важко стверджувати, що нині цей інститут є дуже поширеним і значним чином впливає на спрощення процедур митного контролю. Не менш важливим є вдосконалення АСУР шляхом впровадження новітніх ІТ-технологій, оскільки стабільне функціонування цих систем є запорукою належної обробки інформації та правильності прийняття рішень. Таким чином, вдосконалення СУР відповідно до національних стратегій та досвіду європейських країн забезпечить ефективне функціонування СУР, що не тільки сприятиме належному захисту національної безпеки, але й прискорить процес євроінтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#top> (дата звернення: 19.03.2021)
2. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : Наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#top> (дата звернення: 19.03.2021)
3. Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 978-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.03.2021)
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 19.03.2021)
5. Разумей Г.Ю. Розвиток механізмів електронного управління митними ризиками. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3 (22). С. 267–276.
6. Неліпович О.В. Нормативно-правове забезпечення управління митними ризиками в Україні. *Modern Economics*. 2018. № 11. С. 129–134.
7. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18.05.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 19.03.2021)
8. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі. Угода про спрощення процедур торгівлі від 27.11.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_053#Text (дата звернення: 19.03.2021)
9. Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі. ВМО, 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_003#Text (дата звернення: 19.03.2021)
10. Митний кодекс Союзу : Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13#Text (дата звернення: 19.03.2021)
11. Second Progress Report on the implementation of the EU Strategy and Action Plan for Customs Risk Management. European Commission. Brussels. 20.07.2018. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2018/EN/SWD-2018-380-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF> (дата звернення: 19.03.2021)

12. Неліпович О.В. Етапи становлення та правова основа застосування системи управління митними ризиками в Євросоюзі. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі* : збірник тез III наук.-практ. інтернет-конф., 17–24 травня 2019 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький. Ірпінь - Хмельницький, 2019. С. 77–80.

13. EU Strategy and Action Plan for customs risk management: Tackling risks, strengthening supply chain security and facilitating trade. Brussels. 21.08.2014. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a2e8d50b-2914-11e4-8c3c-01aa75ed71a1.0001.03/DOC_2&format=PDF (дата звернення: 19.03.2021)

14. Customs: Commission adopts strategy and action plan for better customs risk management. URL: https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjmifbe8f4y1?ctx=vg9phyv832zn&tab=1&start_tab0=40 (дата звернення: 19.03.2021)

15. Third Progress Report on the implementation of the EU Strategy and Action Plan for customs risk management. European Commission. Brussels. 18.01.2021. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/eu-strategy-action-plan-customs-risk-management-third-report_en.pdf (дата звернення: 19.03.2021)